

Hvordan ´fremkalde nye billeder´ af de brugere, vi har stirret os blinde på?

En beretning om et livshistorieprojekt – et samarbejde mellem Rusmiddelcentret og Jobcentret i Middelfart.

Af OLE THISGAARD

I alle offentlige hjælpesystemer, hvor der arbejdes med marginaliserede personer, opleves af og til den frustration og magtesløshed, som er forbundet med, at indsatsen ikke lykkes.

Det er ikke ualmindeligt, at nogle personer gennemfører ganske mange behandlingsforløb uden vedvarende effekt. Misbrugeren gennemfører ikke behandlingen eller falder tilbage efter endt behandling. Det er ej heller ualmindeligt, at den arbejdsløse person ikke kan fastholdes i aktiveringen, eller at der uden succes iværksættes det ene aktiveringsforsøg efter det andet.

Når succesen udebliver, kan man rutinemæssigt give klientens manglende motivation hovedansvaret. Men man kunne også gribe i egen barm og spørge: Var kravene og forventningerne til forandring i behandlings- eller aktiveringsprogrammet for høje? Var timingen forkert, var tempoet for højt? Havde tilbuddet den tidsmæssige udstrækning, der var nødvendig? Overvejelserne kan være mange. *Et forklaringsbidrag kunne også være, at vi ganske enkelt kigger det gale sted hen!*

En ny indgangsvinkel

Hvordan kan vi arbejde med at fremkalde nye billeder af – og hos - de personer, som har det vanskeligt i vore programmer og tilbud? Svarene er naturligvis mange, men pointen er, at vi selv må tage ansvaret på os for de personer, som vi ikke lykkes med. Vi må prøve at gå nye veje. Det kan meget vel være, at vi har prøvet meget, men der er altid nye, uprøvede muligheder at gribe til.

Rusmiddelcenter Middelfart (RcM) har kontakt til en gruppe personer, som er godt oppe i årene og som har mange års misbrug bag sig i kombination med sociale og psykiske vanskeligheder. RcM erkender, at man for en gruppe af disse personer ikke er lykkedes særlig godt med at give dem tilbud, de har udbytte af. Tilbagefald afløser tilbagefald. Jobcenteret lykkedes heller ikke særligt godt med at fastholde denne målgruppe i den almindelige aktivering på grund af aftalesvigt, manglende fremmøde, sygdom og latent aggression i forhold til krav og konsekvenser.

For godt to år siden spurgte centerleder Bent Kidmose, RcM, mig, om jeg ville tænke med på en idé om at skrive en bog om disse personer. Vi drøftede idéen og blev enige om, at vi ikke skulle skrive om personerne, men som det helt bærende element skulle vi have dem selv til tasterne. Her fødtes idéen om livshistorieprojektet *´Sammenhæng i livet – livet i en anden sammenhæng´*. Med støtte fra Socialministeriet fik RcM mulighed for at igangsætte et projekt, hvor fire medarbejdere – uddannet i livshistoriefortælling som metode¹ – arbejder med målgruppens livshistorier².

Om projektets målgruppe

I den del af projektperioden, som er omhandlet her, har ti personer deltaget fra start. I løbet af projektperioden er tre personer faldet fra. To på grund af afsoning af fængselsstraf og en på grund af svær psykisk lidelse, som umuliggjorde fortsat deltagelse. Gennemsnitligt har de ti deltagere været i projektet i 7 1/2 mdr. frem til november 2010 ved udgivelsen af bogen.

Projektets målgruppe fordeler sig på fem kvinder og fem mænd, med en aldersspredning fra 32 år til 63 år og med en gennemsnitsalder på 40 år. Et fælles træk ved målgruppen er stofferne og misbruget. Der er tale om alkoholmisbrugere, der med jævne mellemrum ophører med antabusbehandling, eller aktive misbrugere, som ikke aktuelt modtager noget tilbud om behandling, eller personer i længerevarende /vedvarende substitutionsbehandling, som ikke trives og ikke kommer nogen vegne.

Deltagerne henvises fra Jobcentret efter kriterierne: *´matchgruppe 3 (tidligere matchgruppe 4 og 5) med samtidigt misbrug´*. Et fællestræk ved gruppen er, at alle har lange perioder med arbejdsløshed bag sig. I projektets start modtog RcM alle, som Jobcentret visiterede, men praksis viste, at projektet ikke kunne rumme personer med meget svære uafklarede psykiatriske problemstillinger. I to tilfælde – den ene person var med blandt de 10, som er omhandlet her – har RcM derfor efter ganske kort tid tilbagevisiteret til nærmere afklaring og udredning i Jobcentret.

Om projektets rammer og metode

Projektet gennemføres i et samarbejde med Jobcenter Middelfart, hvilket betyder, at målgruppen er i aktivering, så længe de deltager i projektet. Deltagerne er i projektet fra 9:00 – 12:00 alle hverdage.

Ugeprogrammet er sammensat således:

Mandag	Livshistorie
Tirsdag	Fysisk træning
Onsdag	<i>´Safari´</i> / kulturbesøg (ud af huset)
Torsdag	Fysisk træning
Fredag	Rengøring. Social træning, kommunikation og samarbejdsøvelser, <i>´Klassens time´</i> .

Ifølge medarbejderne er mixet af programmets elementer en helhed med livshistoriefortælling som det bærende element. En række strategier benyttes for at åbne op. F.eks. beder man deltagerne:

- medbringe betydningsfulde effekter
- arbejde med eget familiestamtræ
- arbejde med egen livslinie
- arbejde med eget våbenskjold (hvilke værdier er vigtige for mig?)
- arbejde med drømme og håb for fremtiden

Endvidere interviewer medarbejderne deltagerne med igangsættende spørgsmål såsom: Min først tjente krone. Min første musikoplevelse. Hvad er de vigtigste begivenheder i mit liv, som har betydning for, hvem jeg er i dag? Hvem er vigtige og betydningsfulde personer i mit liv?

Endelig planlægger og afvikler man *'safariture'* – udflugter, hvor deltagerne aflægger besøg på steder, som har haft en særlig betydning i deres liv. F.eks. har man besøgt TVIND-skolerne, hvor en enkelt af deltagerne har tilbragt en af sine bedste perioder i livet. Andre udflugtsmål har været: bedsteforældres huse/gårde, skoler, børnehjem, barndomshjem mv. Der er flere eksempler på, at besøgene har foranlediget at deltagerne er blevet budt indenfor, hvilket har givet mulighed for at vise de øvrige deltagere rundt. Målene – lokationerne – for *'safariturene'* er alle valgt og begrundet af deltagerne selv. Det er således deltagerne selv, der ønsker at genbesøge et udvalgt sted.

Ovenstående opgaver er hver især indfaldsvinkler til at arbejde med livshistorien. Opgaverne piker til den selvbiografiske hukommelse og er med til at øve og *'smidiggøre'* hukommelsen. Opgaverne løses dels i grupper og dels individuelt.

Gruppen bruges som fælles kickstart for processen med de livshistorie-opgaver, som hver enkelt senere skal formulere sig skriftligt om. Eksempelvis beder man hvert medlem af gruppen medbringe en betydningsfuld genstand. Det kan være et familiefoto, en hundelænke, en gammel Barbiedukke eller lignende. Opgaven er så at fortælle gruppen om genstandens historie og betydning. Det er personalets erfaring, at denne fremgangsmåde ikke alene sætter erindringsprocessen i gang hos den enkelte, men også hos gruppens øvrige deltagere.

En anden måde at bruge gruppen på er, når de enkelte deltagere har skrevet nye kapitler til deres livshistorier, at samle gruppen og lade deltagerne på skift placere sig på *'X-factor-krydset'*, hvorfra historierne læses højt for de øvrige deltagere. Igen en måde at aktivere den selvbiografiske hukommelse på hos deltagerne.

Alle deltagere har adgang til en PC, hvor der er oprettet en livshistoriemappe med undermapper for hver af de opgaver, den enkelte arbejder med, samt mapper indeholdende fotos af de

ejendele, man har bragt med ind i projektet – familiefotoet, hundehalsbåndet, bamsen - og billeder fra fælles safarioplevelser.

Hver deltager arbejder skriftligt med sin livshistorie med hjælp fra projektets medarbejdere. Flere af deltagerne har det mildest talt ikke rart med at skulle formulere sig skriftligt, så det er op til medarbejdernes fantasi og vedholdenhed at overvinde deltageres angst for det skrevne ord. En metode, man blandt andet benytter, er diktafonen, hvor deltagerne indtaler bidder af deres historie, hvorefter medarbejderen indskrifer det indtalte. Det er dog erfaringen, at alle deltagere over tid overvinder 'skriveskrækken' og efterhånden får sat sig bag tastaturet og er aktivt skrivende.

Medarbejderne fortæller endvidere, at rollen som guide i skriveprocessen også handler om at sidde ved siden af deltagerne og være vedholdende i sin spørgelyst til den bid af livshistorien, som den enkelte deltager aktuelt er i gang med at skrive.

I projektet, som varer frem til udgangen af 2013, er der indlagt det element, at hvert hold deltagere afslutter deres deltagelse i projektet med udgivelsen af livshistorierne i bogform. Jeg kom for alvor ind i billedet, da et hold på syv Middelfartborgere skulle have redigeret deres fortællinger til en samlet bog. Det var tydeligt, at det var meget forskelligt, hvordan disse syv personer havde grebet opgaven an, og at det for nogle havde været en ganske vanskelig proces at skrive sin egen historie. For andres vedkommende kunne de dårligt blive færdige – to er i skrivende stund stadig beskæftiget med at nedfælde og uddybe deres personlige livshistorie. Også i redaktionsprocessen dukkede der nye begivenheder op, som lige skulle med i den enkeltes historie.

Hvad fik deltagerne ud af det?

Fælles for alle deltagere er, at de har ydet hver deres gode bidrag til bogen. Der er tale om ganske følsomme beretninger med beskrivelser af ydmyge livsglæder og ønsker for et godt liv, vigtige oplevelser og svære oplevelser, vigtige nære personer osv. Jeg fornemmede en underliggende holdning fra deltageres side, der kan udtrykkes således: *Det er mit liv, tag godt vare på det.*

I redaktionsprocessen erfarede jeg, at hver især af de syv personer med stor nidkærhed arbejdede med at give egen historie det indhold og den form, som vedkommende ønskede at præsentere i bogen. Engagementet må være udtryk for, at arbejdet med at skrive bidragene til bogen har givet mening.

Også selve udgivelsen af bogen gav deltagerne en god oplevelse. Det var stort at følge processen med grafikerens og trykkerens indsats. Receptionen ved bogens udgivelse i november 2010 var en begivenhed af betydning. Her oplevede de syv deltagere f.eks. at borgmesteren, medarbejdere fra RcM, Jobcentret, pårørende, venner og lokal-TV ønskede at få autografer indskrevet i de udleverede eksemplarer af bogen. Jeg tror faktisk, at det var nyt for både deltagere og medarbejdere at opleve netop disse syv bysbørn i centrum for en så positiv opmærksomhed.

På forespørgsel om, hvad projektet havde givet deltagerne, fremkom udtalelser som:

‘Når du læser min historie op for mig, er det jo som en film, der kører. Jeg kan smage, lugte, føle alt det, der er sket. Jeg bliver bragt tilbage til fortiden og oplever det igen. Jeg er overbevist om, at det er godt for sjælen at skrive sit liv ned’.

‘Jeg får luft. Jeg kommer ud med det hele. Det giver indre ro. At besøge mit børnehjem, wow... det var bare så godt. Der kom en masse ting frem’.

‘Er det virkelig mig, der har skrevet det? Det lyder spændende, synes jeg. Det har givet mig meget at få set på mit liv. Det har vækket mange tanker og følelser. Jeg har været nødt til at se ting i øjnene, som jeg ellers har lagt bagerst i rygsækken. Jeg er sikker på, at det har været sundt for mig’.

‘Skrivearbejdet har været godt for mig. Jeg er jo blevet opmærksom på, at der er problematikker, der går igen. Det er de samme problemer, jeg roder rundt med igen og igen, kan jeg se’.

Medarbejderne om arbejdet med projektet

Medarbejderne fortæller, at det - især i starten med et nyt hold - er en udfordring, at få deltagerne til at uddybe. De skal ligesom ‘vækkes’ til at få vigtige detaljer med i de begivenheder, de fortæller om. Det sker dels ved at deltagerne inspirerer hinanden indbyrdes. Dels ved at medarbejderne er nysgerrige efter at høre om deltagerens liv og vedholdende tager sig god tid til at spørge til og dvæle ved enkelte begivenheder. Derved dukker vigtige detaljer frem. På den måde udvikler historierne sig fra stikord over små sætninger til hele tætskrevne sider.

Når mandagens skrivearbejde kører optimalt, fortæller medarbejderne, at der er passager i dagens løb, hvor der sænker sig en stilhed i lokalene, som minder om en læsesal på biblioteket – dyb koncentration. Omvendt er der passager, hvor deltagerne skal holdes til ilden, så eksempelvis internettet ikke stjæler al opmærksomheden fra arbejdet med livshistorien.

Personalet oplever endvidere, at deltagerne indimellem fortæller om svære oplevelser, som de er tydeligt berørte af. Personalet fortæller, at en tillidsfuld relation til deltagerne er basis for, at de trygt kan berette. Enkelte deltagere kalder personalet for ‘*de voksne*’ – om end de selv er på alder med personalet. Faktisk oplever personalet, at de bliver betragtet som ‘*betydningsfulde voksne*’ af deltagerne. Personalet oplever også at arbejdet med livshistorien giver selvindsigt. Deltagerne får kigget på sig selv. Arbejdet med livshistorien giver oplevelser af at kunne noget

- faktisk har de jo præsteret at skrive en bog. *'De siger det ikke højt, men vi ved de er stolte'*, siger medarbejderne.

Centerleder om mødet mellem to kulturer

Projektet har været en prøvesten for samarbejdet mellem Jobcenteret og RcM. Jobcenterets kultur er præget af administrationen af en stram lovgivning, som formulerer en bunden opgave til kommunen, der handler om, at borgerne SKAL aktiveres, og at medarbejderne har sanktionsmuligheder, hvis borgerne ikke efterlever kravet.

RcM's tilgang til indsatsen bygger på anerkendelse og et ønske om en konstruktiv relation til borgeren. En kultur, der ikke er underlagt samme faste rammer for målet med indsatsen. Organisationskulturen er rettet mod bløde værdier og borgerne kan endog til hver en tid vælge tilbuddet fra.

Det er en udfordring at de to forskellige kulturer, som Jobcenteret og RcM repræsenterer, skal trække på samme hammel, fortæller Centerlederen. Det var ikke - og er ikke - en let øvelse at få de to kulturer til at spille sammen og med afsæt i hver sin lovgivning at få forenet kræfterne i en fælles indsats. Det er dog indtrykket, at projektet har formået at overkomme kulturkløften, og at samarbejdet er blevet smidiggjort igennem vedholdende dialog og gensidig respekt.

Metodens muligheder og begrænsninger

Livshistoriefortælling bygger på den opfattelse, at vores forestilling om os selv – vores identitet, vores personlighed – skabes i de historier, vi fortæller. Det har således meget forskellig effekt, om vi i vores historiefortælling fremhæver det, vi ønsker for vores liv og gør for at nå dette, eller om vi fremhæver det, vi ikke formår, fordi vi er i besiddelse af diverse mangler. Arbejdet med livshistorie handler ikke om at 'grave' efter dårlig minder og traumer. Det handler derimod om, at snakke om følelser og oplevelser som personen har haft igennem sit liv og at sætte fokus på de ressourcer, som personen har i stedet for at se på negative sider af det, som livet har budt på.

Livshistoriefortællingen kan være en inspiration til at (gen-)fortælle sin livshistorie, og forhåbentlig hjælpe udsatte personer med - i historien om deres liv - at indkoble betydningsfulde personer/relationer, betydningsfulde begivenheder og situationer, hvor ting er lykkedes, hvor tiderne måske var gode eller lidt bedre. Det er herfra håbet, troen og drømmene kan komme.

Om brugen af livshistoriemetoden fortæller Ingrid Strøm¹, der har undervist personalet i metoden, at udgangspunktet er, at man som livshistorie-guide har et nært tillidsforhold til den person, man guider for. Dernæst er det vigtigt at holde sig for øje, at metoden ikke er en dybdegående terapiform, men en socialpædagogisk arbejdsmetode, hvor det altid er deltageren der bestemmer farten.

Deltagerne er på godt og ondt bærere af deres egen historie – også de svære og traumatiske oplevelser i livet. Det er en balancegang at arbejde med livshistorien, især når der arbejdes med mennesker med angstlidelser og traumer. Ingrid Strøm taler om, at man som guide skal holde sig til 'scrapbogs-planet' og ikke gå i dybden med deltageres følelser og traumer, men holde sig til at lytte til, rumme og spørge ind til de begivenheder, som deltagerne ønsker at berette om. Målet er at registrere og kronologisk at ordne livets begivenheder og naturligvis ikke at retraumatisere deltagerne.

Det vigtige er, at man som guide kan bære at høre historierne, at man kan magte at være der for den person, der letter sit hjerte. Det er Ingrid Strøms erfaring, at det at få fortalt de ting, som man ofte har gået med alene – og at opleve, at andre også har svære begivenheder i rygsækken - i sig selv er en lettelse. Desuden giver livshistoriearbejdet vigtig indsigt i, struktur på og overblik over det levede liv.

Hvordan er det gået efter bogudgivelsen?

Det er bemærkelsesværdigt, at dette aktiveringsprojekt formåede at fastholde syv ud af de ti deltagere i et længerevarende aktiveringsforløb - en målgruppe som det ellers har været svært at fastholde. Der har været lange perioder med meget stabilt fremmøde, men især efter ferieperioder er filmen så at sige knækket. Her har medarbejderne lagt sig i selen for at kalde holdet sammen for at få projektet på skinnerne igen og som kronen på værket at aflevere et slutprodukt.

Projektets mål er at skabe en meningsfuld aktivering, herunder at hjælpe deltagerne til at forstå og acceptere egne grundlæggende livsvilkår, samt at fremme eget ønske og kompetence til at ændre på egne livsvilkår. Det var omvendt ikke målet med projektet at gøre deltagerne 'job klare' eller at behandle dem for deres misbrug. Men som sideeffekt har forløbet alligevel haft følgende udkomme i relation til arbejdsmarked og misbrug.

Stoffer og misbrug:

- Deltagerne må gerne være berusede, når de er i projektet, men det er medarbejdernes indtryk, at arbejdet i projektet har dæmpet trangen til beruselse - i hvert tilfælde i de timer deltagerne er i projektet.
- En enkelt af deltagerne er aktuelt inde i en selvdestruktiv periode med megen druk.
- En kvittede et mangeårigt hashmisbrug et par måneder inde i projektet og har fastholdt denne beslutning.

Afklaring i forhold til arbejdsmarkedet:

- To deltagere havde som mål at opnå førtidspension ved projektets start. Ved afslutningen var dette mål ikke så fremtrædende længere. Den ene af disse deltagere har meldt sig til et sundhedsfremmeprojekt, medens den anden er i en kombination af aktivering og virksomhedspraktik.

- En deltager har efter en prøvetid på støttede vilkår opnået fastansættelse i et ordinært job.
- En er ikke længere i aktivering, men modtager kontanthjælp indtil vedkommende om to år går på folkepension.
- En har fået bevilget førtidspension.
- En vurderes ikke at være parat til et videre arbejdsmarkedsrettet forløb.

På kort form kan man sige, at medarbejderne i projektet med livshistoriemetoden har sat nysgerrigheden over for deltagerne i system. En konstruktiv og frugtbar nysgerrighed, som har givet deltagerne mulighed for at kitte deres liv sammen og få forbundet nutid med fortid. En proces, som for nogle har tændt nye håb og nye drømme.

Projektet har endvidere gjort dét muligt, som før var en uoverstigelig vanskelighed, nemlig at få en højere deltagelse og gennemførelse i et aktiveringsprojekt for en gruppe, der ellers let 'bundfældes' i systemet. Et interessant perspektiv i en tid, hvor landets kommuner kritiseres for at tilbyde meningsløs aktivering til borgerne.

Faktaboks om projektet:

'*Sammenhæng i livet – Livet i en anden sammenhæng*' er etableret som et projekt pr. 1. Juli 2009 og løber frem til udgangen af 2013. Der er tale om et samarbejde mellem Rusmiddelcentret (RcM) og Jobcenteret i Middelfart kommune. RcM er initiativtager og projektejer. Projektet er støttet af Socialministeriet.

Projektet tager udgangspunkt i de personer som Jobcenteret henviser til RcM fra matchgruppe 3 med samtidigt misbrug. Målgruppens problemstillinger beskrives i projektbeskrivelsen som komplekse og sammensatte, bl.a. karakteriseret ved:

- mangeårigt misbrug
- psykiske vanskeligheder (personlighedsforstyrrelser), dog sjældent udredt og diagnosticeret
- varierende grad af isolation
- står udenfor socialt samvær og samfundslivet i almindelighed
- har svært ved at leve op til samfundets krav og står ofte i opposition til samfundet
- sporadisk eller ingen kontakt til arbejdsmarkedet
- ringe eller ingen uddannelsesbaggrund – ufærdiggjorte uddannelser
- større sygelighed end normalbefolkningen (SUSY-Udsat 2007)
- svært ved at benytte det etablerede social – og sundhedsmæssige hjælpesystem

I løbet af projektperioden er det tanken, at der skal optages fire hold deltagere, hvor hvert hold arbejder med livshistoriefortælling. Det er ligeledes tanken, at hvert hold afsluttes med udgivelsen af en livshistoriebog.

*'Sammenhæng i livet –
livet i en anden
sammenhæng' - Syv
Middelfart-borgere
fortæller livshistorie*

Bogen kan købes ved
henvendelse til:

Rusmiddelcenter
Middelfart, tlf.: 88884740,

Pris: Kr. 50,-

**»Sammenhæng i livet
– livet i en anden sammenhæng«**
Syv Middelfart-borgere fortæller livshistorier

Se også artikel om *'Narrativ praksis i stoffri døgnbehandling – beboeren på forfatterbænken'* af Louise Østergaard og Magnus Julius Brammer i STOF nummer 5, side 74-82.

Forfatteren til artiklen, Ole Thisgaard, kan kontaktes via sin hjemmeside: www.thisgaard.dk

NOTER

¹ Projektets medarbejdere har gennemført en uges kursus i *'Livshistoriebøger'* ved psykoterapeut MPF og supervisor Ingrid Strøm, der er forfatter til *'Livshistoriebøger- en hjælp til selvværd og identitetsudvikling'*, Dafolo, 2000

² Projektet har endvidere været tilknyttet LIFONET - et tværfagligt netværk af mennesker fra hele landet, der arbejder med anvendelse af livshistoriefortællingen i psykiatri og socialt arbejde. Netværket er etableret af Jónas Gústafsson og Knud Ramian, som i mange år har arbejdet med metoden i socialpsykiatrisk regi.